

WSPÓLCZESNY WYMIAR WYCHOWANIA PATRIOTYCZNEGO W EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ - TRANSFORMACJA

Dr Katarzyna Stefanowicz-Zawiszewska

*Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy
e-mail: k.stefanowicz@kpsw.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-9914-9790>*

Streszczenie: Edukacja regionalna jest bardzo ważną sprawą w procesie edukacji młodego pokolenia, wpływającą na kształtowanie postaw, systemu wartości oraz charakter. Najważniejszą jest postawa patriotyczna. Decydujące znaczenie w jej kształtowaniu ma rodzina, a następnie nauczyciele w przedszkolu. Dzięki ukształtowanej postawie patriotycznej jednostka jest przygotowana do podejmowania działań na rzecz swojego kraju. Ukształtowane postawy pobudzają do działania początkowo na rzecz małej ojczyzny, następnie dla własnego kraju.

Edukacja regionalna ma za zadanie ochronę przed zapomnieniem tego co minęło, a starsze pokolenie jest odpowiedzialne za przekazywanie dziedzictwa kulturowego i utrwalanie go w młodym odbiorcy.

Słowa kluczowe: Patriotyzm, edukacja regionalna, postawa patriotyczna.

Wprowadzenie

XXI wiek to czas ogólnoświatowej „amerykanizacji”. Młodzi ludzie Zachód łączą z szybkim rozwojem, nowoczesnością, „świetlaną” przyszłością. Należy zatem zadbać o to, by dzieci wychowywane były w duchu patriotyzmu, poszanowania kraju, w którym żyją oraz tradycji narodowych. Przekazując dorobek kulturowy, w szczególności kulturę regionu, rozwijając tożsamość narodową, dbając o wszechstronny rozwój osobowości dzieci i młodzieży, można formować nowe pokolenia Polaków, którzy będą świadomi swoich korzeni, a także będą pewnymi siebie obywatelami Europy i świata [Żywicka 2010, s. 3].

Proces kształtowania młodego człowieka jest trudny i długotrwały. Obejmuje okres od urodzenia oraz cały okres edukacji. Ogromne znaczenie proces ten ma już w wieku przedszkolnym. Często decyduje on o dalszym życiu młodego człowieka,

co uwidacznia się między innymi w rozwijaniu osobowości i prezentowaniu postaw, co ewidentnie widać w relacjach społecznych z innymi ludźmi, czy podczas przyjmowania obowiązków wobec własnego kraju. Taka postawa wskazuje na rozwinięcie aktywności społeczno-gospodarczej [Biegański, Maresa 2012, s. 58]. Na rozwój młodego wychowanka wpływ ma angażowanie się w sprawy kraju i narodu, co prowadzi do jego wzbogacenia.

Pojęcie patriotyzmu

Pojęcie „patriotyzm” zmieniło się na przestrzeni wieków. Uwarunkowane to było zmieniającą się sytuacją w kraju. Sama postawa patriotyczna ulegała przeobrażeniom w różnym ujęciu czasowym. „Postawa patriotyzmu to szczególne oddanie wartościom oraz głębokie przywiązanie do własnego kraju, a także ludzi w nim żyjących [Bulera, Żuchelkowska 1996, s. 8].

„Słowo patriotyczny pochodzi od greckiego „patria” – ojczyzna. Słowo to oznacza postawę szacunku i miłości wobec ojczyzny, gotowość rzetelnego wypełniania obowiązków, które nakłada na każdego obywatela konstytucja. Do obowiązków tych należy między innymi obrona kraju, poszanowanie tradycji, języka i kultury narodowej, również płacenie podatków, troska o ochronę środowiska naturalnego, przestrzeganie prawa. Prawdziwy patriota gotów jest poświęcić osobiste interesy dla nadrzędnej sprawy jaką jest dobro ojczyzny” [Pilipiuk, Starnawski 2016, s. 55]. Pojęcie to w sposób bardziej przystępny dla młodego pokolenia tłumaczą J. Olech i E. Bąk. Wyodrębniają zachowania, które są charakterystyczne dla patrioty, między innymi: poprawne używanie języka polskiego, zbieranie rodzinnych pamiątek, kasowanie biletu w autobusie, kibicowanie polskim sportowcom czy dokarmianie zwierząt zimą [Bąk, Olech 2013, s. 5-19]. E. Piotrowska twierdzi, iż „patriota to taka osoba, która pamięta też o innych, a nie tylko o sobie. Nie kłamie, uważnie słucha, rozwija swoje zainteresowania, a przede wszystkim stara się być dobrym człowiekiem” [Piotrowska 2013, s. 15].

Kształtowanie postawy patriotycznej

Proces kształtowania postawy patriotycznej powinien mieć swoje źródło w małej ojczyźnie. Określa się ją jako ojczyznę prywatną, czyli miejsce bliskie i drogie, w którym przeżyliśmy dzieciństwo i zdobywaliśmy nasze pierwsze doświadczenia [Korzeniowska 2009, s. 11].

Czynniki, które decydują o kształtowaniu postawy patriotycznej danej jednostki to: wydarzenia historyczne, ludzie z różnych grup społecznych np.: rodzina, grupy zawodowe, czy też wartości przekazywane przez pokolenia. „Małą ojczyznę” stanowi najpierw dom rodzinny, następnie najbliższe otoczenie, takie jak: przedszkole, plac zabaw, ulica, czy osiedle.

Bardzo istotne w kształtowaniu postawy patriotycznej jest przekazywanie wiedzy historycznej. Jest ona dla dzieci w wieku przedszkolnym często

skomplikowana i niezrozumiała, ze względu na poziom ich rozwoju poznawczego. Kształtująca postawę patriotyczną u dzieci w wieku przedszkolnym edukacja regionalna powinna być zdobywana w sposób aktywny, polegający na działaniu i udziale w wydarzeniach regionalnych Surma 2013, s. 16]. Dzierżymir Jankowski [Jankowski 1990, s. 107] edukację regionalną rozumie poprzez: inicjację jednostek i małych grup społecznych w tradycję i aktualne życie społeczno-kulturowe regionu i środowiska lokalnego. Prezentuje on koncepcję edukacji regionalnej jako edukacji ogólnej. Ukazuje zalety edukacji regionalnej:

- „pozwała na kształtowanie prawidłowych stosunków społecznych i kulturowych jednostki z szerszymi grupami;
- przeciwdziała szerzeniu się konsumpcyjnych wzorców zachowań;
- dąży do zahamowania postępującej izolacji jednostki w życiu społeczno-kulturalnym społeczeństwa”.

Natomiast koncepcja edukacji Piotra Kowalika mówi, że „edukacja regionalna to ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, głównie dzieci i młodzieży, stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowania, a także zapoznanie ich z kulturą swego regionu oraz uwrażliwienie na odrębności kulturowe innych regionów, a poprzez to wpajanie dzieciom tolerancji oraz umacnianie patriotyzmu. Edukacja regionalna to podejmowanie celowych działań przez szkołę (przedszkole) na rzecz kształtowania u dzieci i młodzieży przywiązania i umiłowania określonego regionu. Edukacja ta ma na celu świadome kształtowanie więzi emocjonalnych z tzw. Ojczyzną prywatną, tj. obszarem, gdzie się człowiek urodził, czy też spędził część lub całe życie” [Kowalik 1999, s. 119-120]. W opinii Adama Hibszer „mała (prywatna) ojczyzna obejmuje najbliższe uczniowi kręgi przestrzenne, poznawane najczęściej w sposób bezpośredni. Jest ona tą kategorią przestrzeni, która dla dziecka stanowi pierwszy etap poznawania rzeczywistości, kształtujący sferę zmysłów i wyobrażeń. Stanowi ona podstawę empiryczną do poznawania innych miejsc na świecie. To tu w znacznej mierze następuje » oswajanie « przestrzeni, tu kształtują się wzorce, poprzez które w dorosłym życiu postrzega się i opisuje świat” [Hibszer 2010, s. 104]. Natomiast Wiesława Korzeniowska stwierdza: „Można powiedzieć, że pojęcie małych ojczyzn obejmuje to, co stanowi centrum naszego świata, czyli to, co widzimy z wieży kościoła, z najbliższego wzniesienia terenu. Nasze domy, ulice, otaczający krajobraz, cmentarze, kościoły są tym najmniejszym ogniwiem łańcucha łączącym ludzi na Ziemi. W naszym centrum stary kościółek i drewniana chata mogą znaczyć kulturowo tyle, co najbogatsze barokowe świątynie, najwspanialsze pałace czy dwory, a polna droga albo zwyczajny gościniec prowadzący z jednego znanego miejsca do drugiego mają dla nas wartość większą niż wielopasmowa autostrada prowadząca w wielki świat. Zasięg granic małej ojczyzny wyznacza subiektywna świadomość ludzi, którzy się z nią utożsamiają, i wcale nie musi się on pokrywać z granicami administracyjnymi. Poza tym jest to miejsce o znaczeniu symbolicznym, bowiem to nie tylko świat szczęśliwego dzieciństwa(...), ale również najbardziej naturalne środowisko człowieka, gdzie na

małej przestrzeni ludzie łączą się wokół celów, interesów i wartości, gdzie integruje się kultura i jej dziedzictwo” [Korzeniowska 2009, s. 105].

W kolejnej części publikacji autorka zwraca uwagę na to, że region to mała ojczyzna z wyodrębnionymi granicami wraz ze społecznością, która mieszka na tym terenie. Mieszkańcy tego regionu mają poczucie przynależności regionalnej, kulturowej i historycznej. Korzeniowska uważa, że każdy ma swoją małą ojczyznę [Korzeniowska 2009, s. 133-134]. Na temat pojęcia „region” wypowiedział się także H. Samsonowicz, definiując go jako „terytorium powiązane wydarzeniami przeszłości, legitymujące się jako określona całość odrębnymi dziejami. Region łączy w sobie odrębność geograficzną, gospodarczą i kulturową”. Określa on główne role regionu jako: zapewnianie stabilizacji, poczucia bezpieczeństwa i umożliwienie kontaktów społecznych. Natomiast mieszkańcy mają większy lub mniejszy wpływ na funkcjonowanie danego regionu, na przykład: tworzenie organizacji społecznych, które będą reprezentować społeczeństwo i wyrażać jego wolę [Samsonowicz 1989, s. 60-61]. Celem edukacji regionalnej jest poszukiwanie śladów przeszłości, spisywanie legend o mieście, zbieranie wspomnień z czasów młodości babć i dziadków. Wiedzę tą dzieci powinny zdobywać samodzielnie, odkrywać własne związki z regionem, poznawać jego historię, legendy, obrzędy, tradycje i perspektywy rozwoju. Dziecko, u którego wytworzymy silne poczucie tożsamości regionalnej w przyszłości identyfikować się będzie z wielką ojczyzną poprzez zakorzenienie w małej. Ukształtowane postawy proekologiczne, umiejętność aktywnego i bezpiecznego spędzania czasu w najbliższej okolicy są efektem poznawania piękna i bogactwa przyrody swojego regionu. Edukacja regionalna ma znaczący wpływ na indywidualny rozwój dziecka w wieku przedszkolnym. Umożliwia mu wszechstronny rozwój w każdej sferze: umysłowej, społecznej, moralnej i estetycznej. Dzięki niej dziecko wzbogaca wiedzę o swoim regionie, poznaje tradycje, zwyczaje i kulturę.

Ciekawym i efektywnym sposobem zdobywania wiedzy o własnym mieście i regionie przez dzieci przedszkolne są wycieczki i gry dydaktyczne. Celem organizowanych wycieczek jest zaznajomienie najmłodszych z najbliższym otoczeniem np. z miejscowymi instytucjami użyteczności społecznej: Szkoła, Ośrodek Zdrowia, apteka, poczta, Posterunek Policji, Straż Pożarna, Urząd Miejski. Dzieci odwiedzają najbliższe zabytki i miejsca pamięci narodowej, zaznajamiają się z historią i tradycjami danej miejscowości w kontakcie z bezpośrednio wysłuchanymi wspomnieniami mieszkańców i przekazywanymi legendami. Natomiast na zapamiętanie i utrwalanie wiadomości znaczny wpływ ma ścisła współpraca z instytucjami kultury regionu, takimi jak: biblioteki, muzea, Filharmonia, Opera, Domy Kultury, czy teatry. Podczas spotkań w tych instytucjach zaangażowane jest wiele zmysłów dziecka [Majewska, Mazur 2013, s. 67]. Sztuka wyzwala emocje i silne przeżycie poznanej wiedzy u młodego odbiorcy. Pozwala również kształtować wrażliwość oraz zaangażowanie emocjonalne. Dziecko uczestnicząc w koncertach, spektaklach teatralnych czy operowych uczy

się w jaki sposób powinno zachować się, aby nie zakłócać odbioru sztuki innym użytkownikom. Wie również, że jego strój powinien być odpowiedni do miejsca, w którym się znajdujemy. Te działania w późniejszym okresie w znacznym stopniu kształtują postawy dorosłego już obywatela, który na pewno będzie angażował się w wydarzenia swojego kraju. Już w przedszkolu dzieci poznają symbole związane z rodzinną miejscowością, a także symbole Polski np.: godło, hymn, flaga państwowa, wobec których uczy się postawy szacunku. Jest ona przejawem kultury i dojrzałości obywatelskiej [Bulera, Żuchelkowska 1996, s. 13]. Dzieci poznając symbole narodowe powinny jednocześnie być radosne, a także w dzieciach dumę z tego, że są Polakami. Szacunek wobec symboli narodowych jest przejawem kultury i dojrzałości obywatelskiej społeczeństwa. W związku z tym już w najmłodszej grupie przedszkolnej kształtować należy właściwy stosunek dzieci do symboli narodowych. Nauczyciel najmłodszych powinien być pewny, że dzieci wiedzą, że są Polakami, a Polska jest ich Ojczyzną. Tematyka dotycząca symboliki narodowej jest materiałem, który łączy wychowanka z ojczyzną. Realizowane z dziećmi treści są barwne, tajemnicze, działają pozytywnie na wyobraźnię i emocje, pomagają stworzyć estetyczny obraz Polski. Poprzez wychowanie patriotyczne kształtujemy w dzieciach postawy emocjonalnego przywiązania do ojczystego kraju, rozwijamy pozytywne zachowania społeczne oraz cechy charakteru dobrego Polaka – patrioty.

Inną formą wspomagającą kształtowanie się postawy patriotycznej jest umuzykalnienie. Dzieci w przedszkolu poznają piosenki i pieśni o tematyce ludowej i patriotycznej. Pozwala to również na zapoznanie się z gwarą ludową danego regionu. Najważniejszym jednak elementem pieśni jest tekst, który można identyfikować z określonym regionem. Pieśni często mają rytmikę taneczną. Dlatego zajęcia można poszerzyć o kolejny element, jakim jest taniec np.: narodowy lub regionalny. Taniec to forma zabawy, kształtująca sylwetkę, poczucie własnego ciała, poprawiająca gibkość i skoczność małego dziecka, rozwijająca koordynację [Skibicka-Nowakowska 2014, s. 52]. Kolejnym przekąźnikiem sztuki folklorystycznej jest strój ludowy. Dziecko przebrane w strój z danego regionu, podczas występów tanecznych odczuwa ogromną radość. Pozwala mu to utożsamiać się z wybraną grupą regionalną. Nauka pieśni patriotycznych i tańców narodowych ma wykształcić w dzieciach przywiązanie do tradycji ojczyzny oraz jej historii. Również poznanie wybitnych przedstawicieli muzyki, którzy kształtowali kulturę ojczyzny i świata powinno napełniać dumą młodego odbiorcę. Dzieci biorąc udział w uroczystościach przedszkolnych, malując do muzyki instrumentalnej i wokalne przepojone są klimatem polskości, rozwija i utwierdza się w nich poczucia własnego ja – Polaka.

Proces kształtowania postawy patriotyzmu w wychowaniu przedszkolnym wspomagany jest także literaturą. Ilustracje w niej zamieszczone wyjaśniają i wzbogacają wiele zdarzeń i zjawisk. W rozbudzaniu więzi z ojczyzną pomoc mogą barwne legendy, baśnie, opowiadania i niesamowite podania odnoszące się do powstania naszego państwa. Rozwijają one poczucie tożsamości kulturowej,

historycznej, narodowej, mają na celu integrację młodego odbiorcy ze środowiskiem oraz rozbudzenie zainteresowania zarówno historią, jak i współczesnością. Dzięki tym formom przekazu dzieci wzbogacają słownictwo, a także uczą się prawidłowo posługiwać mową. „W aspekcie społecznym wskazują na kształtowanie wartości, takich jak: dobro, piękno, prawda, miłość, szacunek czy sprawiedliwość – tak ważnych w relacjach z innymi ludźmi. Magiczny świat dobra i zła, opowiedziany pięknym językiem przedstawia wydarzenia historyczne okolicy, a także walory przyrodnicze krajobrazu. Łączy sferę poznawczą z emocjonalną” [Olkusz 2008, s. 5]. Literatura zaspokaja u młodego odbiorcy potrzebę poznawania najbliższego otoczenia. Rozbudza chęć prowadzenia dalszych poszukiwań wiadomości na temat usłyszanego tekstu. Rozwija także wyobraźnię, której szczególnie postęp przypada na piąty rok życia dziecka. Warto literaturę rozszerzyć o adaptacje teatralne oraz słuchowiska radiowe. Nastrój tajemniczości można wytworzyć dodając odpowiedni podkład muzyczny. Natomiast wrażenia estetyczne wywołują u dzieci stroje, rekwizyty i scenografia. Połączenie tekstu, muzyki i plastyki intensywnie rozwija dziecko, które oprócz słów widzi ruch, gest oraz mimikę aktorów. Dzięki literaturze dziecko poznaje tradycje i obrzędy ludowe swojego regionu.

Ważnym elementem na etapie edukacji przedszkolnej, w znacznym stopniu kształtującym postawy dobrego obywatela jest życzliwość wobec innych osób oraz gotowość do przyścia z pomocą innym [Bulera, Żuchelkowska 1996, s. 12]. Wykazywanie pozytywnej postawy wobec osób z różnych grup zawodowych z najbliższego otoczenia wskazuje na wartość ich znaczenia oraz potrzebę bycia w strukturze społecznej. W związku z tym bardzo ważne są wycieczki do punktów usługowych z najbliższego otoczenia. Dzieci poznają miejsca, w których umieszczone są odwiedzane zakłady oraz zadania, które każdego dnia wykonują ich pracownicy.

Postawę patriotyczną wyrażają dzieci także poprzez dbanie o otaczające je środowisko np.: poprzez szacunek do przyrody. Dzieci w wieku przedszkolnym wiedzą, że nie wolno: śmiecić, niszczyć roślin, dręczyć zwierząt.

Podsumowanie

Istotną sprawą w procesie edukacji młodego pokolenia wpływającą na kształtowanie postaw, systemu wartości oraz charakteru jest edukacja regionalna. Najważniejszą zaś postawą patriotyzmu. W jej kształtowaniu decydujące znaczenie ma rodzina, a następnie nauczyciele w przedszkolu.

Na kształtowanie dojrzałej postawy patriotycznej wpływ mają wybrane formy przekazu: literatura, sztuka, przyroda. Dzięki ukształtowanej postawie patriotycznej jednostka jest przygotowana do podejmowania działań na rzecz swojego kraju. Jest aktywna społecznie i gospodarczo. Ukształtowane postawy pobudzają do działania początkowo na rzecz małej ojczyzny, następnie dla własnego kraju.

Edukacja regionalna ma za zadanie ochronę przed zapomnieniem tego co minęło, a starsze pokolenie jest odpowiedzialne za przekazywanie dziedzictwa kulturowego i utrwalanie go w młodym odbiorcy.

Bibliografia

- Bąk E., Olech J. (2013), *Kto ty jesteś?* Warszawa.
- Biegański Z., Maresa T. (red.) (2012), *Innowacyjność w edukacji historycznej i w promocji dziedzictwa kulturowego regionu*, Toruń.
- Bulera M., Żuchelkowska K. (1996), *Ukochany kraj, umiłowany kraj ... Wychowanie patriotyczne w przedszkolu*, Bydgoszcz.
- Hibszer A. (2010), *Geograficzna koncepcja edukacji regionalnej (wybrane zagadnienia)*, [w:] Szkurlat E. (red.) *Teoretyczne podstawy edukacji regionalnej*, Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Jankowski D. (1990), *Edukacja regionalna jako czynnik regionotwórczy*, Ciechanów.
- Korzeniowska W. (2009), *Mała ojczyzna i jej wybrane „obszary szczególnie”*, *Mała i wielka Ojczyzna wobec współczesnych trendów unifikacyjnych*, *Świat dziecka – światem wielkiej i małej Ojczyzny*, [w:] Denek K., Dymara B., Korzeniowska W. (red.), *Dziecko w świecie wielkiej i małej ojczyzny*, Kraków.
- Kowalik P. (1999), *Edukacja regionalna w przedszkolu*, [w:] Michalewska M. T. (red.), *Z historii, teorii i praktyki*, Kraków.
- Majewska B., Mazur R. (2013), *Edukacja regionalna*, „Wychowanie w Przedszkolu” nr 5.
- Olkusz J. (2008), *Podania i legendy w edukacji regionalnej*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2008.
- Pilipiuk A., Starnawski W., Wesołowska-Starnawska M. (2016), *Bliżej świata. Wiedza o społeczeństwie. Podręcznik dla gimnazjalistów*, Warszawa.
- Piotrowska E. (2013), *A ja jestem Polak mały, moim krajem jest świat cały*, Warszawa.
- Samsonowicz H., Samsonowicz H. (1998), *O większej o małej Ojczyźnie*, [w:] Kociszewski A., Omelaniuk A. J., Orzechowski K. (red.), *Tożsamość narodowa, a ruch regionalny w Polsce*. V Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury, Radom 24-26 września 1989 r., Ciechanów.
- Skibicka-Nowakowska B. (2014), *Tanecznym krokiem poznajemy folklor polski*, „Wychowanie w Przedszkolu” nr 4.
- Surma B. (2013), *Edukacja regionalna i międzykulturowa w przedszkolu*, [w:] *Dziedzictwo kulturowo-historyczne regionu. Pedagogika międzykulturowa i regionalna – aspekty wychowawcze*, Kraków.
- Żywicka M. (2010), *Z biegiem Wisły. Scenariusze zajęć o Polsce i polskiej tradycji*, Gdańsk.

CONTEMPORARY DIMENSION OF PATRIOTIC UPBRINGING IN PRE-SCHOOL EDUCATION - TRANSFORMATION

Summary: Regional education is a very important issue in the education process of the young generation, affecting the formation of attitudes, value system and character. The most important is the patriotic attitude. Decisive in its formation is the family, and then teachers in kindergarten. Thanks to the shaped patriotic attitude an individual is prepared to take action for the benefit of his/her country. The shaped attitudes stimulate to act first for the benefit of a small homeland, then for one's own country.

Regional education has the task of protecting what is past from being forgotten, and the older generation is responsible for passing on the cultural heritage and consolidating it in the young recipient.

Key words: Patriotism, regional education, patriotic attitude.